

dr hab. Ilona Urych, prof. ASzWoj

Podstawy bezpieczeństwa społecznego. O migracjach

Zainteresowanie przedstawicieli środowiska naukowego problematyką bezpieczeństwa społecznego, jako jedną z dziedzin bezpieczeństwa narodowego, stopniowo wzrasta. Warto przy tym wymienić nazwiska takich badaczy, jak: Waldemar Kitler¹, Marek Leszczyński², Aleksandra Skrabacz³, Janusz Gierszewski⁴ czy Brunon Hołyst⁵, którzy mają w tym procesie swój istotny udział. Owe zjawisko wydaje się być podyktowane dynamicznymi zmianami zagrożeń militarnych i niemilitarnych na arenie międzynarodowej⁶, co w znacznej mierze potęguje migracje. Dlatego też treść *Strategii Bezpieczeństwa Narodowego Rzeczypospolitej Polskiej*⁷ podkreśla potrzebę przeciwdziałania niekontrolowanemu przepływowi ludności, wzmocnienie znaczenia służb granicznych oraz zapobieganie pogarszającej się sytuacji demograficznej państwa i **prowadzenia w tym zakresie właściwej polityki migracyjnej.**

Niniejszą narrację rozpocząć warto od definiowania migracji. Najogólniej pojęcie to oznacza **masowe przemieszczanie się ludności, zwykle w poszukiwaniu lepszych warunków życia.** Inaczej ujmując, **migracje określić można mianem względnie stałej zmiany miejsca ludności, dokonującej się w przestrzeni geograficznej w obrębie własnego kraju (migracja pozioma), najczęściej ze wsi do miast (migracje wewnętrzne) lub wiążące się z przekroczeniem granicy państwowej (migracje zewnętrzne).** Zaznacza się przy tym również, że wraz z odmiennym miejscem zamieszkania zjawisku temu towarzyszy zmiana w

¹ W. Kitler, *Bezpieczeństwo narodowe RP. Podstawowe kategorie. Uwarunkowania. System*, Warszawa 2011.

² M. Leszczyński, *Bezpieczeństwo społeczne Polaków wobec wyzwań XXI wieku*, Warszawa 2011.

³ A. Skrabacz, *Bezpieczeństwo społeczne. Podstawy teoretyczne i praktyczne*, Warszawa 2012.

⁴ J. Gierszewski, *Bezpieczeństwo społeczne. Studium z zakresu teorii bezpieczeństwa narodowego*, Warszawa 2016.

⁵ B. Hołyst, *Bezpieczeństwo społeczne*, Warszawa 2021.

⁶ Agresja militarna Rosji na Ukrainę, eskalowana od lutego 2022 roku, spowodowała największą po II wojnie światowej migrację uchodźców w Europie, szacowaną przez Office of the United Nations High Commissioner for Refugees na 5,2 mln osób. Do końca kwietnia 2022 r. granicę Polski przekroczyło ponad 3 mln uchodźców wojennych, z czego ponad 95% stanowili obywatele Ukrainy. Zob. *United Nations High Commissioner for Refugees 2022*, <https://www.unhcr.org/global-trends-report-2022> [04.09.2024].

⁷ *Strategia Rozwoju Bezpieczeństwa Narodowego Rzeczypospolitej Polskiej 2022*, Warszawa 2022.

pozycji społecznej – tzw. migracja pionowa⁸. Wiąże się to zarówno z wyjazdem z kraju pochodzenia, porzuceniu łączących z nim więzi, w tym rodziny i przyjaciół oraz z przyjazdem do nowego, nieznanego dotąd miejsca, gdzie wystąpić może szok kulturowy, poczucie obcości i inne obawy, w tym strach przed wykluczeniem. Warto przy tym dodać, że **status migranta w nowym miejscu jest z reguły niższy niż w kraju pochodzenia**. Wykonuje on zazwyczaj czynności zawodowe charakteryzujące się mniejszym prestiżem. Istnieją jednak odmienne sytuacje, gdzie pozycja społeczna nie zmienia się, a nawet jest w stanie ulec poprawie. Dotyczy to przede wszystkim specjalistów, na których panuje stałe zapotrzebowanie. Zdarzają się ponadto sytuacje, że sam wyjazd z dotychczasowego miejsca zamieszkania wiąże się z większymi szansami i lepszymi warunkami życia⁹.

Omawiając istotę migracji, **warto również mieć na względzie poszczególne odmiany pojęciowe tego zjawiska, takie jak: imigracja** (przybycie do nowego kraju), emigracja (wyjazd z jednego kraju do drugiego), **reemigracja** (powrót do kraju), **repatriacja** (powrót do kraju, gdy opuszczony został niezależnie od woli migrantów) czy **deportacja** (przymusowe wysiedlenie ludności), których użycie zasadniczo uzależnione jest od przyjmowanego geograficznego punktu odniesienia¹⁰. Tym bardziej istota migracji winna być stale postrzegana na wielu płaszczyznach. Jako wymiary niezbędne do tych rozważań można przyjąć chociażby: czynnik ludzki, czyli podmiot migracji, celowość migracji, przestrzeń geograficzną, przyczyny, czas pobytu¹¹.

Wśród wielu aspektów migracji warto mieć na uwadze ich przyczyny, które wynikają z licznych uwarunkowań, jak: doświadczenia historyczne, wzory kulturowe, międzynarodowa sytuacja polityczna, relacje między poszczególnymi krajami wysyłającymi i przyjmującymi oraz prowadzona przez te kraje polityka względem migrantów, regulująca kwestie zasad wjazdu, pobytu, możliwości podjęcia pracy czy partycypacji w systemie świadczeń społecznych¹². Dodatkowo **do „czynników wypychających migrantów” z dotychczasowego**

⁸ Z. Kawczyńska–Butrym, *Migracje – zmiany położenia społecznego*, [w:] *Migracja – wyzwanie XXI wieku*, red. M.St. Zięba, Lublin 2008, s. 11.

⁹ Tamże, s. 15.

¹⁰ T. Kaczmarczyk, *Migracje – charakterystyka zjawiska*, „Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Zawodowej im. Witelona w Legnicy”, 2015, nr 16 (3), s. 8.

¹¹ P. Lubiewski, *Nielegalna imigracja. Zagrożenia bezpieczeństwa*, cz. 1, Szczytno 2016, s. 14.

¹² S. Castles, M. J. Miller, *The age of migration. International population movements in the modern world*, tłum. A. Gąsior-Niemiec, Warszawa 2011, ss. 43–55.

kraju zamieszkania można zaliczyć takie problemy, jak: ubóstwo, bezrobocie, przeludnienie, zły stan opieki medycznej i systemu oświaty, dyskryminacja, korupcja, łamanie praw człowieka, skutki wojen, klęski żywiołowe, konflikty polityczne, narodowe, etniczne, czy religijne. Z kolei czynniki, które przyciągają do kraju docelowego to: wyższe zarobki i standard życia, atrakcyjne świadczenia społeczne, możliwość rozwoju, bezpieczeństwo, wolność¹³.

Migracje legalne, dobrowolne, pozaekonomiczne, stałe, z dostępem do informacji pozwalają nie tylko na osiedlenie się w nowym miejscu, poprawę warunków bytowych czy dostęp migrantów do edukacji. Przyczyniają się również do ich integracji z nowym środowiskiem. Proces ten dotyczy wieloaspektowych i długofalowych działań ukierunkowanych na oswojenie z nowo zastaną rzeczywistością nie tylko migrantów, ale i społeczeństwa, które ich przyjmuje. **Istotą integracji jest stworzenie warunków do wzajemnej koegzystencji,** a w dalszym czasie również do ich asymilacji i wzbogacenia danego społeczeństwa o nowych członków¹⁴. Natomiast **niebezpieczne są migracje nielegalne.** Zagrożenie to wzmaga fakt, że odtrącenie niechcianych migrantów przez dominującą grupę społeczną może być przyczyną rozwoju przestępczości pospolitej i zorganizowanej oraz może wzmagać postawy nacechowane radykalizmem religijnym. W ramach polityki migracyjnej warto w tym zakresie zwrócić uwagę na tworzenie sieci faktycznego wsparcia, mającego na celu ułatwienie przystosowania się do nowych warunków życiowych i poprawę statusu migrantów¹⁵.

Migracje stanowią zatem proces, który swoimi ramami wykracza daleko poza podjęcie decyzji o wyjeździe oraz samą zmianę miejsca zamieszkania. W zależności od rodzaju migracji i czasu jej trwania, **proces ten w różnym stopniu wpływa na dalsze życie migrantów.** Odnalezienie się w nowym miejscu, szczególnie w przypadku istniejącej bariery językowej oraz znaczących różnic kulturowych, nie bywa łatwe. Zanik lub ograniczenie więzi z dotychczasowym otoczeniem również nie pozostają dla migranta obojętne. Z drugiej strony

¹³ E. S. Lee, *Demography*, „A Theory of Migration. Demography”, 1996, nr 3(1), ss. 50–51, <https://doi.org/10.2307/2060063>

¹⁴ Z. Kawczyńska-Butrym, dz. cyt., ss. 56–57.

¹⁵ S. Castles, M. J. Miller, dz. cyt., ss. 45–47.

migracje mogą znacząco przyczynić się do poszerzenia kompetencji i umiejętności oraz zdobycia niezbędnego życiowego doświadczenia¹⁶.

Warto przy tym wskazać, że **zajwisko migracji dotyczy nie tylko samych migrantów, ale również ich rodzin oraz całych społeczności państw docelowych i państw pochodzenia migrantów**¹⁷. Z kolei w krajach rozwiniętych, do których zwykle migranci aspirują, **panuje selektywny model polityki migracyjnej**, odznaczający się pozyskiwaniem osób, na których kompetencje jest zapotrzebowanie, a tym samym ograniczanie pozostałych, niechcianych grup migrantów¹⁸. W głównej mierze decyzja o przyjęciu migrantów związana jest zatem z brakami na rynku pracy. Pożądanymi są pracownicy o wysokich kwalifikacjach, o zawodach z wysokim prestiżem, ale także osoby, które podejmą się prac niskopłatnych, o niskim poziomie prestiżu¹⁹.

Migracji samej w sobie nie należy postrzegać w kategoriach zagrożenia państwa. Jednak charakter oraz skala, jaką migracje są w stanie osiągnąć sprawia, że proces ten może spowodować szereg trudnych do oszacowania i kontrolowania konsekwencji. Skutki te potęgają wraz z rozbieżnością kulturową między migrantami a lokalną społecznością, zaś migranci mogą być odbiorcami niezadowolenia, gniewu czy też strachu rdzennych obywateli. Dlatego też **ważna jest polityka migracyjna państwa przyjmującego i troska o bezpieczeństwo społeczne obu stron procesu integracji**.

Bibliografia:

- Castles S., Miller M.J., *The age of migration. International population movements in the modern world*. tłum. A. Gąsior-Niemiec, Warszawa 2011.
- Domalewska D., *Counteracting Threats to Societal Security at School: A Polish Way Towards Multicultural Education*, "Safety & Defence", 2020, nr 6 (1), ss. 31–47.
- Gierszewski J., *Bezpieczeństwo społeczne. Studium z zakresu teorii bezpieczeństwa narodowego*, Warszawa 2016.
- Hołyst B., *Bezpieczeństwo społeczne*, Warszawa 2021.
- Kaczmarczyk T., *Migracje – charakterystyka zjawiska*, "Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Zawodowej im. Witelona w Legnicy", 2015, nr 16 (3), ss. 7–15.
- Kawczyńska-Butrym Z., *Migracje – zmiany położenia społecznego*, [w:] red. M.St. Zięba, *Migracja – wyzwanie XXI wieku*, Lublin 2008, ss. 27–36.

¹⁶ D. Domalewska, *Counteracting Threats to Societal Security at School: A Polish Way Towards Multicultural Education*, "Safety & Defence", 2020, nr 6 (1), ss. 41–43.

¹⁷ Szerzej na ten temat zob. *Unwanted People and Desired Citizens: Contemporary Attitudes, Challenges and Perceptions of Migration and Integration*, red. C. Smuniewski, A. Zanini, C. Kozera, B. Bado, Warszawa 2024.

¹⁸ Tyrowicz J., *Czy imigracja zarobkowa do Polski może rozwiązać problemy rynku pracy?*, "Zeszyty mBank – CASE", 2017, nr 149, s. 30, https://www.case-research.eu/files/?id_plik=5315

¹⁹ M. Wójcik-Żołądek, *Współczesne procesy migracyjne: definicje, tendencje, teorie*, "Studia BAS", 2014, nr 4 (40), s. 18.

Kitler W., *Bezpieczeństwo narodowe RP. Podstawowe kategorie. Uwarunkowania. System*, Warszawa 2011.

Lee E. S., *Demography*, „A Theory of Migration. Demography”, 1996, nr 3(1), ss. 47–57, <https://doi.org/10.2307/2060063>

Leszczyński M., *Bezpieczeństwo społeczne Polaków wobec wyzwań XXI wieku*, Warszawa 2011.

Lubiewski P., *Nielegalna imigracja. Zagrożenia bezpieczeństwa*, cz. 1, Szczytno 2016.

Skrabacz A., *Bezpieczeństwo społeczne. Podstawy teoretyczne i praktyczne*, Warszawa 2012.

Strategia Rozwoju Bezpieczeństwa Narodowego Rzeczypospolitej Polskiej 2022, Warszawa 2022.

Tyrowicz J., *Czy imigracja zarobkowa do Polski może rozwiązać problemy rynku pracy?*,

“Zeszyty mBank – CASE”, 2017, nr 149, ss. 9–30, https://www.case-research.eu/files/?id_plik=5315

United Nations High Commissioner for Refugees 2022, <https://www.unhcr.org/global-trends-report-2022> [04.09.2024].

Unwanted People and Desired Citizens: Contemporary Attitudes, Challenges and Perceptions of Migration and Integration, red. C. Smuniewski, A. Zanini, C. Kozera, B. Bado, Warszawa 2024.

Wójcik-Żołądek M., *Współczesne procesy migracyjne: definicje, tendencje, teorie*, “Studia BAS”, 2014, nr 4 (40), ss. 9–35.

